

УДК 72.03 (1-52) (438.41)

## **ДЕКОРАТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ В АРХІТЕКТУРІ ЧЕСЬКИХ КОЛОНІЙ НА ВОЛИНІ**

**І. С. Омельчук**

студентка 6-го курсу, група АБС-61м, навчально - науковий інститут будівництва та архітектури

Науковий керівник – доктор арх., професор П. А. Ричков

*Національний університет водного господарства та природокористування,  
м. Рівне, Україна*

**В статті розглядаються особливості забудови чеських колоній на Волині. На основі аналізу матеріалів, зібраних під час натурних обстежень та експедицій, здійснена спроба систематичного висвітлення типології характерних декоративних елементів в архітектурі даних поселень.**

**Ключові слова:** декоративні елементи, чеська колонія, фасад, фронтон, сандрик, карниз.

**В статье рассматриваются особенности застройки чешских колоний на Волинии. На основе анализа материалов, собранных во время натурных обследований и экспедиций, осуществлена попытка систематического освещения типологии характерных декоративных элементов в архитектуре данных поселений.**

**Ключевые слова:** декоративные элементы, чешская колония, фасад, фронтон, сандрик, карниз.

**The article describes features of buildings of czech settlements in Volhynia. On the basis materials collected during examinations and expeditions, an attempt is made to systematic coverage of the typology of typical decorative elements in architecture of these settlements.**

**Keywords:** decorative elements, czech colony, facade, gable, sandrik, cornice.

Явище втрати автентичності архітектури чеських поселень на Волині набуває масового характеру. У випадку відсутності господаря, окремі об'єкти нині залишаються занедбаними та не експлуатуються взагалі, що призводить до появи ушкоджень і руйнувань в наслідок неналежного догляду. Не рідко, навіть більшої шкоди автентичності, здатні завдати не професійно виконані реконструкція або ремонтні роботи, наслідком яких стає докорінна зміна зразків архітектури, починаючи від матеріалів опорядження та завершуючи загальною стилістикою і вирішенням об'єкта в цілому. Найсуттєвішої шкоди, перш за все, зазнає зовнішнє опорядження будівель.

Саме тому, **метою** даної роботи є дослідження декоративних елементів забудови чеських колоній на Волині як характерних особливостей їх ідентифікації в контексті системи населених пунктів різного періоду створення.

Дана тема, на разі, залишалася осторонь та не привертала належної увагу науковців у рамках досліджень та аналізу історії виникнення чеської меншини та її ролі в історії, що визначає актуальність мети даної роботи.

Відповідно **завдання** передбачає:

- Виявлення збережених об'єктів архітектури споруджених чеською громадою.
- Обстеження і фіксацію збережених зразків характерних декоративних елементів будівель та споруд.
- З'ясування конструктивних, стилістичних та просторових характеристик, аналіз особливостей та функцій фасадного декорування забудови чеських поселень на Волині.

Зміна особистих вподобань господарів будинку, їх намагання слідувати сучасним тенденціям стилістики та дотримуватися принципів енергоефективності (найчастіше, шляхом зовнішнього утеплення огорожуючих конструкцій будинку) – ось лише кілька найінтенсивніших факторів негативного впливу на збереження автентичності архітектури чеських поселень на Волині. Особливо динамічно сьогодні відбувається процес руйнації та пошкодження елементів зовнішнього опорядження будівель. Адже роль екстер'єрного декорування в цілому та окремих його елементів зокрема, часто недооцінюють і обмежують виключно естетичною їх функцією. Проте, поряд з чисто зовнішнім, декоративним, оздоблення виконує ряд важливих завдань захисту будинку від негативних впливів навколишнього середовища, оптимізує його експлуатаційні характеристики захищаючи фасад будівлі від згубного впливу кліматичних умов [1]. Декоративні елементи несуть в собі також значне смислове навантаження, дозволяючи ідентифікувати приналежність будівель та споруд до певного періоду, вирізнити їх стилістичні особливості притаманні для культури зодчества певного регіону чи, навпаки, об'єднати у певну групу за характерними спільними типовими елементами. Разом з тим, оздоблення надає будівлі індивідуальності та підсилює виразність її фасадів.

Забудова чеських колоній відрізняється низкою характерних декоративних елементів. Перш за все, їх можна класифікувати за місцем розташування або ж об'єктом декорування: декоративні елементи вікон, дверей, фронтона, ін. Матеріал огорожуючих конструкцій є спільними для різних типів будівель саме чеського поселення. Чехи будували стіни з ба'їни – висушених на сонці блоків з глини і полови, обкладали жовто-коричневою цеглою і не білили, в той час як українські хати були поштукатуреними і побіленими вапном [2]. Часто використовувалося також мурування з кам'яних матеріалів (вапняка, ракушняка, ін.), проте, в будь-якому випадку, декоративні елементи будинків, виконувалися з цегли та, рідко, кераміки.

Одним з найтипівіших, для чеської архітектури на території України, прийомів декорування є оздоблення віконних та дверних прорізів (рисунок, а). Зокрема, характерним для чеського зодчества є використання лучкової перемички, що виконувала, також, функцію захисту вікон та дверей від дощу та декоративну функцію, відіграючи роль сандрика з дугоподібним фронтоном. Поширеним було використання своєрідних лиштв виконаних з цегли - декоративного обрамлення віконного або дверного прорізу, призначеного для закриття щілини між дверною або віконною коробкою і стіною. Віконна лиштва, зазвичай, складалася з поєднання фронтона, двох вертикальних тяг і підвіконної частини. Подібні елементи різняться між собою нюансно, проте, загалом, мають спільні пропорції і прийоми виконання. Вхід до будинку, в окремих випадках, акцентувався за допомогою кованого козирка, або ж додатково підкреслювався фронтоном, що міг також мати завершення з кованими елементами.

Характерним, також, є розбиття площини фасаду на прясла за допомогою лопаток та огинаючих лопаток на кутах будівлі, яке одночасно виконувало функцію додаткового укріплення і їх підсилення (рисунок, б). У своєрідній каркасній архітектурі чеських поселень використовувалися цегляні стовпчики та, відповідно, пілястри на фасаді, проміжки між якими заповнювалися кам'яними матеріалами. Такий спосіб будівництва мав на меті підсилення кутів будинку та обрамлення віконних і дверних прорізів. Разом з тим, пілястри та лопатки виконували функцію декоративних елементів для ритмічного членування фасаду або, наприклад, акцентування уваги на блокованій структурі будівлі. Часто застосовувалося орнаментування даних елементів за допомогою комбінації різних типів кладки та русту - горизонтальних борозен в кладці глибиною 30-60 мм, розташовуваних через 4-8 рядів. Руст розчленовував елементи на пояси, що створювали рельєфну поверхню.

Будинки чеських поселень мають досить розвинений цегляний карниз або навіть їх систему. Деталі пазків і карнизів викладають з виступом у вигляді кронштейнів із

ступінчастим профілем. Звис кожного ряду кладки, здебільшого, виконаний з перепадом не більше ніж на 1/4 довжини цегли. Орнаментака та візерунок карнизної групи має велику кількість варіацій, в тому числі з використанням півкруглих цегляних елементів.

Особливої уваги заслуговує декорування фронтонів на торцевих фасадах будівель. Часто розкріповані, фронти, здебільшого, вміщували два віконні прорізи менших, ніж в основних приміщеннях будівлі, розмірів. Також, вони декорувалися з використанням керамічних елементів з зображенням або рельєфно виконаними ініціалами господарів будинку та роком побудови, розетками або ж поєднанням вищезазначених елементів.

Сукупність характерних декоративних елементів формує основу своєрідного стилю, що виник в поселеннях чеських колоністів на території Волині. Його особливості та відмінності від забудови українських сіл демонструють значний вплив чеської громади, рівень її культури та самотності.

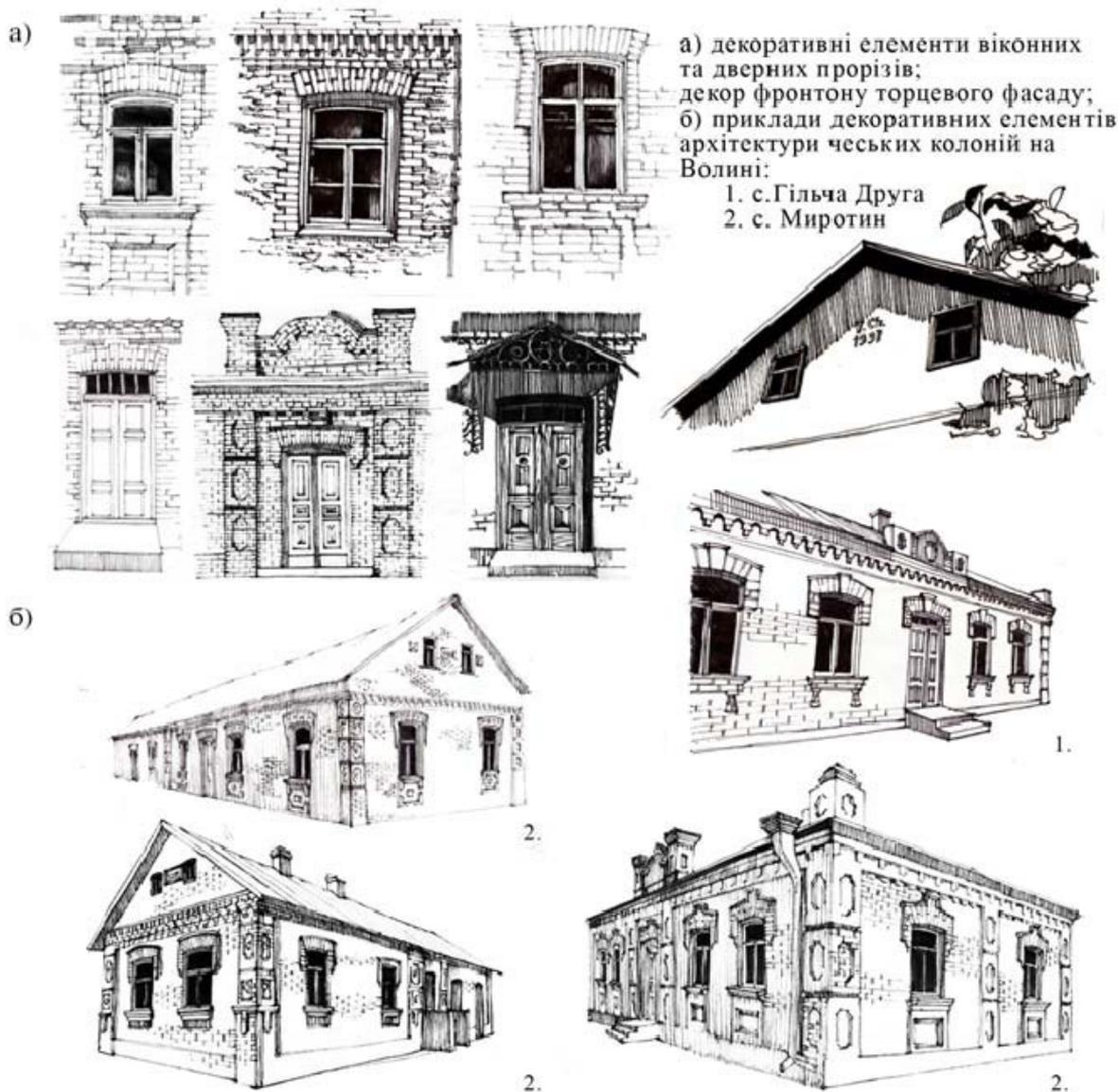


Рисунок. Декоративні елементи в архітектурі чеських колоній на Волині (прориси автора)

1. Декоративне оздоблення фасадів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL <http://economstroy.com.ua/stroyobzors/6620-dekoratyvne-ozdoblena-fasadiv-varianty-oformlenu.html>15.– Назва з екрану. 2. Волинська мозаїка доль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : [monitor-press.com/uk/55-2009-07-16-12-22-45/-rozmaitoi/318-2010-07-09-16-59-51](http://monitor-press.com/uk/55-2009-07-16-12-22-45/-rozmaitoi/318-2010-07-09-16-59-51).– Назва з екрану.